

Danuta Kędziorska

Instytucje państwowe i organizacje pozarządowe jako podmioty polityki wobec rodziny w Polsce

Studia Redemptorystowskie nr 12, 537-548

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

INSTYTUCJE PAŃSTWOWE I ORGANIZACJE POZARZĄDOWE JAKO PODMIOTY POLITYKI WOBEC RODZINY W POLSCE

Słowa kluczowe: rodzina, polityka prorodzinna, Kościół, organizacje na rzecz rodziny

Keywords: family, pro-family policy, Church, organizations for the family

Schlüsselwörter: Familie, Familienpolitik, Kirche, Organisationen für die Familie

Wstęp

Polityka prorodzinna stanowi odrębny system, którego zadaniem jest tworzenie teoretycznej podstawy kompleksowych działań państwa na rzecz rodziny. Jest ona ukierunkowana na ochronę oraz promocję interesów rodziny i jej członków. Jeżeli efektem tej ochrony jest stwarzanie warunków prawidłowej realizacji funkcji rodziny, a przez to prawidłowego funkcjonowania całego społeczeństwa, staje się ona prospołeczna. Istotne jest również wyznaczenie wyraźnych granic między polityką rodzinną i społeczną, które często się zacierają. Polityka rodzinna skierowana jest do wszystkich rodzin bez wyjątku.

Współczesna rodzina boryka się z wieloma problemami i zagrożeniami. Spełnianie przez nią wszystkich właściwych jej funkcji społecznych jest uwarunkowane różnymi czynnikami, które w znacznym stopniu wpływają na egzystowanie rodziny w społeczeństwie. W związku z tym bardzo ważne jest jej wspieranie zarówno przez państwo, Kościół, jak i inne instytucje, których celem jest dobro rodziny¹.

Polityka państwa wobec rodziny zaliczana jest przez Konstytucję² do najważniejszych interesów realizowanych przez państwo, które ma obowiązek ją prowadzić oraz finansować. Jego zadania wobec najmniejszej jednostki społecznej wykonywane są przez organy centralne, terenowe oraz samorządowe³.

¹ B. Krajewska, *Instytucje wsparcia dziecka i rodziny*, Kraków 2009, s. 9.

² Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, rozdział I, art. 18.

³ M. Szyszka, *Polityka rodzinna w Polsce 1990–2004*, Lublin 2008, s. 50.

Polityka wobec rodziny jest koniecznością do wytyczania celów oraz długofalowego wdrażania instrumentów. Patrząc na obecną sytuację polskich rodzin, należy stwierdzić, że jeszcze wiele kwestii związanych z pomocą im domaga się dopracowania. Polityka prorodzinna jest wyjątkowa, ponieważ zakłada cały szereg działań, które wymagają nie tylko szeroko rozumianej diagnozy oraz recept, ale przede wszystkim wielkiej cierpliwości. Jest to proces bardzo trudny i skomplikowany, a realizowane przez państwo zadania nie zawsze wystarczają. Bardzo rzadko politykom w czteroletnim cyklu wyborczym udaje się osiągnąć wyznaczone przez siebie cele mające poprawić sytuację polskiej rodziny⁴.

Okres transformacji ustrojowej spowodował wiele zmian nie tylko w życiu rodziny, ale również całego społeczeństwa. Nowa sytuacja przyniosła pewną nadzieję na „lepsze jutro” nie tylko dla najmniejszej jednostki społecznej, ale i całego państwa. Rzeczywistość społeczna pokazała wyraźnie, jak wiele istnieje barier i trudności, z jakimi boryka się polska rodzina. Jednym z największych problemów państwa jest niedostatecznie funkcjonująca polityka prorodzinna. Pomoc dziecku, a tym samym rodzinie powinna stać się jego priorytetem na najbliższe lata. Winny w niej aktywnie uczestniczyć władze na szczeblu zarówno rządowym, jak i samorządowym, ale również Kościół katolicki oraz inne organizacje, których celem jest uzdrowienie społeczeństwa⁵.

1. Instytucje państwowe i samorządowe

Zadaniem państwa jest takie wspieranie obywateli, aby mogły zostać usunięte wszelkie bariery, które nawet w najmniejszym stopniu utrudniały podjęcie decyzji o posiadaniu dziecka. Powinno również stwarzać takie warunki, aby obywatele czuli się do tego zachęeni. Wszystko po to, aby w pełni zapewnić kontynuację wartości oraz idei kultywowanych przez naród. Odpowiednia polityka państwa daje nam szansę na fizyczne przeżycie i trwanie⁶.

Państwo niedostatecznie wspiera polską rodzinę, a wręcz utrudnia decyzję o jej poszerzeniu. Paradoks polega na tym, iż Polacy deklarują chęć posiadania liczniejszego potomstwa. Istnieją zatem bariery, które ją skutecznie blokują⁷.

Wydatki przeznaczone na rodzinę w Polsce należą do najniższych w Europie. Sytuacja ta jest skutkiem polityki prowadzonej w latach 80. i na początku lat 90., kiedy rozbudowano znacznie system wcześniejszych emerytur. W związku

⁴ 25 lat Karty praw rodziny – aktualność i wartość przesłania, red. W. Wieczorek, M. Brzeziński, Lublin 2008, s. 64–65.

⁵ I. Borysiuk, *Lokalny system pomocy dziecku i jego rodzinie*, w: *Dziecko w lokalnym systemie pomocy społecznej*, red. S. Czarniecka, Częstochowa 2002–2003, s. 47.

⁶ 25 lat Karty praw rodziny..., dz. cyt., s. 64–65.

⁷ Tamże.

z tym mocno ograniczono wydatki, przede wszystkim na świadczenia rodzinne. W tym okresie wprowadzono próg dochodowy, brany pod uwagę przy świadczeniach rodzinnych, oraz ograniczono długość urlopów macierzyńskich⁸.

Obecnie wydatki na politykę rodzinną w Polsce wynoszą około 0,9% PKB i stanowią 2,1% budżetu. Polityka rodzinna powinna być kierowana do tych, którzy wyrażają chęć posiadania dzieci, jednakże nie decydują się na nie ze względu na istniejące bariery, szczególnie natury ekonomicznej. Bardzo ważne jest również takie kształtowanie polityki, aby umożliwiać godzenie życia zawodowego z obowiązkami rodzinnymi, a tym samym wspierać finansowo rodziny⁹.

Należy pamiętać, iż państwo może również prowadzić politykę wspierania polskich rodzin nie tylko w wymiarze materialnym. Bardzo istotna jest szeroko rozumiana pomoc w postaci rodzinnych kampanii społecznych, polityka dobrych wzorów, tworzenie ustawodawstwa przyjaznego dla rodziny czy docenianie i wspieranie roli rodzica¹⁰.

Najważniejszym podmiotem zajmującym się realizacją polityki prorodzinnej jest Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej¹¹. Składa się ono z kilku komórek, które poruszają kwestie zabezpieczenia społecznego, pracy oraz spraw rodziny. Sekcja praca zajmuje się m.in. problemem zatrudnienia, warunkami pracy, bezrobociem. Sekcja zabezpieczenie społeczne ma na uwadze przede wszystkim ubezpieczenia społeczne, pomoc społeczną, świadczenia socjalne czy też przeciwdziałanie patologiom. Wyodrębniony został również specjalny dział rodzina, który zajmuje się takimi zagadnieniami, jak analiza uwarunkowań demograficznych, ochrona i wspieranie rodzin czy też ochrona praw dziecka oraz kwestia opieki zastępczej nad nim¹². Departament świadczeń rodzinnych obejmuje inicjowanie i przygotowywanie projektów aktów normatywnych dotyczących polityki prorodzinnej. Zajmuje się on również szeroko rozumianą problematyką związaną z inwalidami wojennymi i wojskowymi czy też ofiarami wojny. Bardzo istotnym celem jest także przygotowanie koncepcji rozwiązań instytucjonalnych oraz organizacja zadań w zakresie świadczeń rodzinnych, czy też dokonywanie analiz. Celem jest również prowadzenie szeroko rozumianych przedsięwzięć mających na celu poprawę warunków bytowych, społecznych czy kulturowych¹³.

⁸ Tamże, s. 69.

⁹ Tamże, s. 70.

¹⁰ Tamże, s. 70–71.

¹¹ Powstało ono na skutek włączenia do Ministerstwa Polityki Społecznej komórek zajmujących się zagadnieniami pracy. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej funkcjonuje od 31 października 2005 roku; <http://www.mpips.gov.pl/ministerstwo/> (dostęp: 2 maja 2012).

¹² Tamże.

¹³ Tamże.

Kolejną instytucją, która zajmuje się wspieraniem rodziny, jest Ministerstwo Edukacji Narodowej¹⁴. Spoczywa na nim obowiązek realizacji prawa do nauki, szeroko pojętego wspierania rodziny w wychowaniu i opiece nad dziećmi czy też pomocy niepełnosprawnym w edukacji¹⁵.

Nad stanem zdrowia polskich rodzin czuwa Ministerstwo Zdrowia¹⁶. Zadania realizuje za pomocą różnorodnych świadczeń zdrowotnych i macierzyńskich, zajmuje się również szeroko pojętą profilaktyką, diagnostyką, leczeniem oraz rehabilitacją¹⁷. Od 1999 roku przy Ministerstwie Zdrowia działa Krajowy Zespół Promocji Naturalnego Planowania Rodziny¹⁸.

Istotną jednostką, która działa na rzecz rodziny, są powiatowe centra pomocy rodzinie. Zajmują się one realizowaniem zadań własnych oraz zleconych. Zobligowane są do tworzenia powiatowej strategii rozwiązywania problemów społecznych, z jakimi borykają się rodziny. W placówkach tego typu możliwe jest również uzyskanie wsparcia finansowego¹⁹. Główne zadania realizowane przez powiatowe centrum pomocy rodzinie reguluje ustawa z 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej²⁰. Do najważniejszych jego zadań należą: opracowanie oraz realizacja strategii rozwiązywania problemów, tworzenie specjalistycznego poradnictwa, tworzenie opieki w rodzinach zastępczych oraz wiele innych²¹. Istotną rolą powiatowego centrum pomocy rodzinie jest szkolenie kadr pomocy społecznej z terenu całego powiatu. Placówka realizuje również działania na rzecz osób niepełnosprawnych. Ich celem jest troska o rehabilitację, likwidowanie barier, które utrudniają takim osobom swobodne funkcjonowanie w społeczeństwie²². Władze powiatowe mają możliwość utworzenia stanowiska Powiatowego Pełnomocnika ds. Rodziny, którego zadaniem jest wzmocnienie prorodzinnych funkcji wykonawczych²³.

¹⁴ Ministerstwo Edukacji Narodowej, <http://www.men.gov.pl/> (dostęp: 2 maja 2012).

¹⁵ M. Szyszka, *Polityka rodzinna...*, dz. cyt., s. 51.

¹⁶ Ministerstwo Zdrowia, <http://www.mz.gov.pl/> (dostęp: 2 maja 2012).

¹⁷ M. Szyszka, *Polityka rodzinna...*, dz. cyt., s. 51.

¹⁸ W ramach projektu realizowane są kursy dotyczące naturalnego planowania rodziny, różne szkolenia, zamieszczane są teksty poruszające tę problematykę, w przyszłości ma również powstać infolinia, gdzie będzie można uzyskać anonimowo informacje dotyczące naturalnego rozpoznawania płodności; Krajowy Zespół Promocji Naturalnego Planowania Rodziny, http://www.iap.pl/index.html?id=22614&site_id=45697 (dostęp: 2 maja 2012).

¹⁹ M. Szyszka, *Polityka rodzinna...*, dz. cyt., s. 51.

²⁰ Ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej, isap.sejm.gov.pl/Download?id=WDU20040640593&type=3 (dostęp: 2 maja 2012).

²¹ Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, powiat lubelski, http://www.pcpr.info/zadania_pcpr (dostęp: 2 maja 2012).

²² B. Krajewska, *Instytucje...*, dz. cyt., s. 92–93.

²³ K. Kaperka, *Polityka prorodzinna w samorządzie lokalnym*, w: *Polityka rodzinna samorządu terytorialnego. Wybór materiałów z konferencji zorganizowanych w latach 1994–1999 w Częstochowie*, Częstochowa 1999, s. 177.

W związku z transformacją ustrojową znacznie wzrósł zakres wspierania rodziny na szczeblu lokalnym. To właśnie na tym poziomie uwidacznia się większość problemów, z jakimi się ona boryka. Dlatego też na organy administracji samorządowej nakładane są nowe zadania i cele w zakresie wspierania rodziny we wszystkich aspektach²⁴.

Bardzo ważnym organem RP jest Rzecznik Praw Dziecka, powoływany przez Sejm za zgodą Senatu na pięć lat. W Polsce działa wiele instytucji zajmujących się dzieckiem i rodziną, bardzo często jednak ich aktywność skupia się tylko na jednym obszarze. Dlatego zaistniała potrzeba powołania Rzecznika Praw Dziecka, którego zadaniem jest stać na straży jego praw określonych w aktach prawnych, jak również zawsze kierować się dobrem dziecka, dla którego najlepszym środowiskiem rozwojowym jest właśnie rodzina. Działania podejmowane przez Rzecznika Praw Dziecka mają zatem charakter ochronny dla wszystkich praw ze szczególnym uwzględnieniem prawa do życia i ochrony zdrowia, prawa do godnych warunków socjalnych czy też prawa do wychowania w rodzinie²⁵.

Ważna jest także decentralizacja, czyli proces, w którym wszelka pomoc organów państwowych przenoszona jest z urzędu centralnego na lokalne władze administracji, będące bliżej problemów zwykłych ludzi²⁶. To właśnie wspólnota samorządowa jest ogniwem, które pomaga dotrzeć z pomocą do każdej polskiej rodziny. W ramach gminy czy powiatu mogą być tworzone bardziej korzystne prawa. Celem wspólnoty samorządowej jest tworzenie optymalnych warunków egzystowania rodziny. Rozwiązania prorodzinne powinny być zasadne i uwzględniać aktualną sytuację chociażby demograficzno-ekonomiczną państwa²⁷. Ważne jest również odstępowanie od zasady opiekuńczości na rzecz pomocniczości. Wszelkie działania podejmowane przez samorząd terytorialny powinny być długofalowe oraz kompleksowe²⁸. Działaniom nakierowanym na zmianę ustawodawstwa powinna przyświecać myśl, iż rodzina zasługuje na akceptację oraz szeroko rozumiany szacunek ze strony społeczeństwa.

Najważniejszymi komórkami samorządowymi działającymi na rzecz rodziny są komisje ds. rodziny i polityki społecznej. Mają one kompetencje na wzór komisji w Sejmie i Senacie RP, a ich zadaniem jest m.in. opracowanie projektu „Polityki prorodzinnej gminy/powiatu”. Komisje pełnią również funkcję opinio-

²⁴ M. Szyszka, *Polityka rodzinna...*, dz. cyt., s. 51.

²⁵ B. Krajewska, *Instytucje...*, dz. cyt., s. 104–105.

²⁶ Proces decentralizacji w Polsce został zapoczątkowany po 1989 roku. W wyniku reformy administracyjnej stworzono podstawy regionalnej i lokalnej polityki społecznej państwa; J. Krzyszkowski, *Pomoc społeczna. Szkic socjologiczny*, Warszawa 2008, s. 182.

²⁷ K. Kapera, *Polityka prorodzinna...*, dz. cyt., s. 174.

²⁸ Tamże, s. 174–175.

dawczą oraz kontrolną w zakresie działania organów i jednostek budżetowych, ponadto mogą inicjować różnorodne przedsięwzięcia²⁹.

Przy realizacji projektu polityki prorodzinnej danej gminy czy powiatu bardzo ważne jest dokonanie wnikliwej analizy dotyczącej sfery bytowej mieszkańców. Należy przeprowadzić badania empiryczne mające na celu obserwację różnorodnych sfer życia rodziny. Ich wyniki często obrazują realia polskiej rodziny w danej szerokości geograficznej, odpowiadają również na pytania, gdzie należy szukać przyczyn patologii życia rodzinnego oraz społecznego³⁰. Innym dokumentem pomocnym przy opracowaniu programu polityki prorodzinnej jest Raport o stanie rodziny i społeczeństwa gminy (powiatu). Dzięki niemu każdy samorząd może uzyskać rzetelną informację o stanie polskiej rodziny na danym terenie. Kierunki działania najmniejszej jednostki samorządowej powinny być zgodne z Raportem o sytuacji polskich rodzin, ale też z Programem polityki prorodzinnej państwa³¹.

Każda gmina czy powiat ma za zadanie odpowiednie kształtowanie procesów demograficznych, rozwój oświaty oraz wspieranie procesów wychowawczych młodego pokolenia Polaków. Dążeniem władz jest również poprawa stanu zdrowia społeczeństwa, szeroko rozumiana pomoc społeczna, ochrona prawna rodzin oraz promocja sportu i kultury³².

Institucją działającą w sferze lokalnej jest również Miejski/Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej. Prowadzi on szeroko rozwiniętą działalność na rzecz wspierania rodziny. W ramach pomocy materialnej odpowiedzialny jest za realizację zadań rządowych, wypłacanie świadczeń, m.in. zasiłków, rent, zasiłków celowych czy udzielanie pomocy rzeczowej³³. Miejskie/gminne ośrodki pomocy społecznej prowadzą również działania na rzecz osób niepełnosprawnych. Praca ludzi zajmujących się trudnościami rodzin powinna skupiać się przede wszystkim na badaniu środowiska, w którym żyją. Preferowaną metodą w tym zakresie jest praca z indywidualnymi osobami, która polega na rozwiązywaniu problemów poprzez oddziaływanie na jednostkę oraz środowisko, w którym ona funkcjonuje³⁴.

Bez odpowiedniego usystematyzowania lokalnych problemów samorządowych oraz właściwego wskazania na priorytety realizacji polityki prorodzinnej wszelkie działania mogą okazać się jedynie zbiorem pobożnych życzeń. Należy jednak pamiętać, iż nie zawsze społeczne oczekiwania w połączeniu z realnym stanem budżetu są możliwe do zrealizowania. Rodzina jest przyszłością społeczeństwa, dlatego warto w nią inwestować i ją wspierać.

²⁹ Tamże.

³⁰ Tamże, s. 176.

³¹ Tamże.

³² Tamże.

³³ I. Borysiuk, *Lokalny system...*, dz. cyt., s. 51–52.

³⁴ B. Krajewska, *Institucje...*, dz. cyt., s. 90.

Można stwierdzić, iż najcenniejsze działania prorodzinne to takie, których owoców nie da się przeliczyć na żadne pieniądze, ponieważ są to integralne długofalowe systemy społeczne³⁵.

Należy również zaznaczyć, iż wielkie znaczenie w kształtowaniu odpowiedniej polityki prorodzinnej państwa ma zasada pomocniczości. Wszelkie obecne działania profilaktyczne zmniejszają ryzyko wystąpienia w przyszłości różnych patologii oraz trudnych zjawisk życia rodzinnego³⁶.

Patrząc na dotychczasowe funkcjonowanie samorządów, można zaobserwować, że nakłady na pomoc rodzinną rosły, jednakże nie zawsze miało to charakter prorodzinny. Bardzo często pomoc rodzinie ograniczała się do ustawowych powinności. Współcześnie pojawiają się nowe możliwości, dzięki którym polityka prorodzinna ma ogromną szansę stać się zdecydowanie bardziej aktywna oraz twórcza. W dalszym ciągu jednak należy pamiętać o precyzyjnym określeniu potrzeb oraz zagrożeń, z jakimi boryka się rodzina. Wszelkie działania zarówno państwa, jak i samorządów mają na celu tworzenie warunków do godnego oraz bezpiecznego egzystowania rodziny w społeczeństwie³⁷.

2. Pomoc Kościoła katolickiego

Jan Paweł II w *Familiaris consortio*³⁸ przedstawia główne zadania rodziny: ma ona tworzyć wspólnotę osób, służyć życiu, brać czynny udział w rozwoju społeczeństwa, a także w życiu Kościoła. Parafia jako wspólnota powinna pomagać rodzinie w wypełnianiu jej zadań. Aktualna sytuacja polskiej rodziny nie należy do łatwych. Potrzebuje ona wsparcia ze strony Kościoła, które powinno zmierzać w stronę ewangelizacji małżeństwa i rodziny oraz wprowadzania jej w tajemnice Bożego uświęcenia. Parafia powinna wspierać moralne i materialne potrzeby rodziny³⁹.

Bardzo istotną kwestią zrealizowaną przez Kościół było utworzenie w 1983 roku Karty praw rodziny⁴⁰. Stanowiła ona bowiem jedyny tego rodzaju dokument w skali globalnej. Ma on wymiar uniwersalny, przypomina nam, iż rodzina jest podstawową komórką społeczną, przestrzeganie zaś jej praw jest warunkiem pomyślności państwa oraz ładu międzynarodowego⁴¹.

³⁵ K. Kapera, *Polityka prorodzinna...*, dz. cyt., s. 177.

³⁶ Tamże, s. 177–178.

³⁷ Tamże, s. 178.

³⁸ http://www.nonpossumus.pl/encykliki/Jan_Pawel_II/familiaris_consortio/ (dostęp: 6 maja 2012).

³⁹ F. Głód, *Kościół lokalny (parafia) i jego służba dla rodziny*, w: *Polityka prorodzinna samorządu terytorialnego*. dz. cyt. s. 143–144.

⁴⁰ Karta praw rodziny, www.srk.opoka.org.pl/srk/srk_pliki/karta.htm (dostęp: 26 czerwca 2012).

⁴¹ B. Mierzwiński, *Kościół katolicki wobec współczesnych zagrożeń rodziny polskiej*, w: *Zagrożenia rodziny w aspekcie pastoralno-społecznym*, red. I. Celary, G. Polok, Katowice 2008, s. 43.

Ważne są również idee duszpasterstwa rodzin. Są to wszelkiego rodzaju formy działania Kościoła mające na celu przygotowanie osób do zawarcia związku małżeńskiego oraz założenia rodziny. Kościół prowadzi różnorodne akcje wspierające ratowanie życia nienarodzonych dzieci, kształtowanie młodego pokolenia Polaków, rozmaite kursy dla narzeczonych czy też oferuje pomoc dla samotnych matek⁴². Działalność charytatywno-opiekuńcza Kościoła obejmuje przede wszystkim prowadzenie wielu zakładów dla sierot, osób starszych, niepełnosprawnych, pomoc w promowaniu bezpiecznego i godnego macierzyństwa oraz pomoc wszystkim tym, którzy znaleźli się w trudnej sytuacji. Kościół katolicki pomaga również ubogiej zdolnej młodzieży m.in. poprzez możliwość zakwaterowania w bursach czy wyjazdy edukacyjne. Powołuje także różne organizacje, m.in. Caritas. Powstała ona w 1929 roku, reaktywowano ją w 1989. W zamyśle miała to być organizacja o zasięgu krajowym. Została utworzona i jest nadzorowana przez Konferencję Episkopatu Polski⁴³. Za główny cel Caritas obrała sobie „dawanie dowodów miłości” przez wspólnotę kościelną. Jej działalność skupiała się m.in. na prowadzeniu jadłodajni dla ubogich, świetlic dla dzieci, domów samotnych matek czy domów dla dzieci umysłowo chorych. Caritas świadczy również usługi socjalne, które ustawowo należą do obowiązków państwa; współpraca opiera się na umowach z administracją publiczną⁴⁴. Caritas działa nie tylko w granicach administracyjnych państwa, lecz również poza nimi. W ramach organizacji prowadzone są także różnorodne programy. Program „Skrzydła” ma na celu zwiększenie szans edukacyjnych najbardziej potrzebujących uczniów poprzez objęcie ich pomocą w różnych aspektach, takich jak dożywianie w szkole czy zakup materiałów edukacyjnych. Caritas organizuje również wyjazdy na wakacje dla najuboższych dzieci i młodzieży. W 1997 roku skorzystało z nich 60 tys. uczniów. Bardzo często wypoczynek przeznaczony jest dla osób niepełnosprawnych, które mogą także aktywnie uczestniczyć w rehabilitacji⁴⁵. Caritas organizuje szereg zbiórek na określone cele, jak również świadczy pomoc indywidualną w różnym zakresie, począwszy od opłacania obiadów dla najuboższych dzieci, skończywszy na wspieraniu w zwykłych czynnościach domowych⁴⁶.

Istotnym programem tej organizacji jest „Adopcja na odległość”, mająca na celu niesienie pomocy materialnej poszkodowanym dzieciom, które z przyczyn losowych znalazły się w trudnej sytuacji bytowej⁴⁷. Wszelkie środki na działal-

⁴² Tamże, s. 47.

⁴³ B. Krajewska, *Instytucje...*, dz. cyt., s. 107.

⁴⁴ Tamże, s. 108.

⁴⁵ W. Łazewski, *Caritas a rodzina*, w: *Polityka rodzinna samorządu terytorialnego. Wybór materiałów z konferencji zorganizowanych w latach 1994–1999 w Częstochowie*, Częstochowa 1999, s. 140.

⁴⁶ Tamże, s. 140.

⁴⁷ Tamże, s. 108.

ność Caritas pochodzą z ofiar oraz zbiórek przeprowadzanych podczas charytatywnych imprez, z subwencji, dotacji czy dochodów instytucji kościelnych⁴⁸.

Kościół katolicki spełnia szereg funkcji dla dobra rodziny. Celem jego działalności jest również wypracowanie w każdym człowieku świadomości, że ma on wpływ na funkcjonowanie najbliższego otoczenia, a tym samym rodzin. Do zadań realizowanych przez Kościół należy zaliczyć m.in. nauczanie naturalnego planowania rodziny, obronę życia dziecka poczętego, wychowanie prorodzinne czy tworzenie domów samotnej matki. Ponadto rodziny mogą liczyć na pomoc materialną oraz wsparcie duchowe Kościoła⁴⁹.

3. Instytucje prywatne wspierające rodziny

Działalność dobroczynna ma długą tradycję. W latach 1982–1989 w polskim systemie polityki społecznej zaczął rozwijać się sektor, który obejmował formalne instytucje oraz organizacje społeczne działające na rzecz rodziny. Największy rozkwit stowarzyszeń przypada na koniec lat 90. XX wieku. Wiele problemów, z jakimi borykało się społeczeństwo polskie, pozostawiło szerokie pole dla działalności organizacji *non-profit*. Sektor ten charakteryzuje się tym, iż jest niezależny, dobrowolny oraz niedochodowy⁵⁰. Zgodnie z założeniami, organizacje pozarządowe to organizacje prywatne nastawione na zmianę mentalności oraz wzorców i zachowań społeczeństwa. Zadaniem ich jest dążenie do zaspokajania określonych potrzeb społecznych⁵¹.

Organizacje prywatne pełnią bardzo ważną funkcję w społeczeństwie, ponieważ to właśnie one są najbliższą jednostką oraz rodziną. Cele tych ukierunkowanych na rodzinę i dziecko polegają na: organizowaniu różnych form pomocy dla dzieci oraz młodzieży, zaspokajaniu podstawowych potrzeb biologicznych rodziny, udzielaniu szeroko rozumianej pomocy ekonomicznej, wspieraniu służb, które działają na rzecz rodziny⁵².

Według M. Winiarskiego, organizacje prywatne na rzecz dziecka i rodziny spełniają funkcję opiekuńczo-wychowawczą oraz integracyjną⁵³. Pierwsza z nich związana jest z organizacją edukacji dzieci i młodzieży oraz rozwija-

⁴⁸ Tamże.

⁴⁹ B. Mierzwiński, *Kościół katolicki...*, dz. cyt., s. 48.

⁵⁰ I. Bocian, *Rola organizacji pozarządowych w ramach koncepcji społecznej odpowiedzialności, w: Zagrożenia rodziny...*, dz. cyt., s. 203–204.

⁵¹ Tamże, s. 208.

⁵² I. Bocian, *Rola organizacji...*, dz. cyt., s. 213; J. Wardecka, *Udział organizacji pozarządowych w rozwiązywaniu problemów dziecka i dzieciństwa w średnim mieście*, w: *Praca socjalna w organizacjach pozarządowych. Z problemów działania i kształcenia*, red. B. Kromolice, Toruń 2005, s. 146.

⁵³ M. Winiarski, *Funkcje organizacji i stowarzyszeń społecznych w środowisku lokalnym*, w: *Pedagogika społeczna*, red. T. Pilch, L. Lepalczyk, Warszawa 1995, s. 197–202.

niem kreatywności oczekiwanej przez społeczeństwo. Druga natomiast dotyczy kształtowania środowiska wychowawczego w miejscu zamieszkania⁵⁴.

Organizacje pozarządowe można podzielić również ze względu na dziedziny, którymi się zajmują. Celem organizacji pomocowych, takich jak Centrum Praw Kobiet czy Komitet Ochrony Praw Dziecka, jest rozwiązywanie wszelkich problemów społecznych. Komitet dba o przestrzeganie podstawowych interesów dzieci, podejmując różne inicjatywy mające na celu udoskonalenie systemu ochrony praw dziecka. Organizacja prowadzi również własne placówki opiekuńczo-wychowawcze, placówki mediacyjne czy poradnie, które zajmują się rozwiązywaniem problemów dzieci i rodziców⁵⁵.

Drugą grupą są organizacje infrastrukturalne, których zadaniem jest kształcenie oraz edukacja – przykładem tego typu działalności może być Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego. Kolejną grupą organizacji są fundacje grantodawcze, których celem jest pomoc materialna związana z pokryciem kosztów działalności organizacji pomocowych, m.in. Polska Fundacja Dzieci i Młodzieży⁵⁶.

Organizacje prywatne działające dla dobra rodziny można podzielić na kilka grup w zależności od grupy docelowej. Wśród nich wyróżniamy organizacje działające na rzecz osób starszych, niepełnosprawnych, dzieci i młodzieży oraz inne współpracujące w ramach pomocy społecznej⁵⁷.

Zakres pomocy oferowanej przez owe organizacje jest niezwykle szeroki. Należy również zaznaczyć, że Ustawa o pomocy społecznej oraz Rozporządzenie MPiPS dają możliwość powierzania zadań organizacjom prywatnym. Instytucje państwowe mogą więc zlecać je na drodze umowy organizacjom pozarządowym, fundacjom, stowarzyszeniom oraz wszystkim innym podmiotom działającym na rzecz rodziny⁵⁸.

Różne problemy, z jakimi borykają się rodziny, są głównymi przyczynami powstawania organizacji pozarządowych w obszarze pomocy dla najmniejszej komórki społecznej. Ustawodawstwo polskie wychodzi im naprzeciw, regulując możliwość działania organizacji na rzecz rodzin w Polsce. Dziś nie sposób wyobrazić sobie prowadzenie polityki prorodzinnej bez sektora *non-profit*. Należy pamiętać, iż wszelkie stowarzyszenia, fundacje i organizacje nie są w stanie zastąpić podmiotów państwowych i samorządowych działających na rzecz rodziny, ale mogą uzupełnić ich funkcje. Szanse rodziny na uzyskanie pomocy zwiększa-

⁵⁴ Tamże.

⁵⁵ B. Krajewska, *Instytucje...*, dz. cyt., s. 113.

⁵⁶ I. Bocian, *Rola organizacji...*, dz. cyt. s. 213–214.

⁵⁷ Tamże, s. 214.

⁵⁸ Ustawa z dnia 29 listopada 1990 roku o pomocy społecznej, Dz. U. 1998, nr 64, poz. 414 z późn. zm., art. 1, ust. 2.

ją się więc nie tylko dzięki organizacjom pozarządowym, ale również dzięki coraz prężniej działającemu sektorowi prywatnemu⁵⁹.

Zakończenie

Na rodzinie najmocniej odciskają się następstwa przemian systemu społeczno-gospodarczego Polski. Wzrost czy obniżenie dochodów, sytuacja na rynku pracy, świadczenia socjalne czy nawet szeroko pojęte działania państwa lub innych podmiotów na rzecz rodziny mają niebagatelny wpływ na kształtowanie się tej najmniejszej jednostki społecznej.

Dyskurs społeczny, który nasilił się w ostatnich czasach, sprawił, że zaczęto coraz głośniejszą mówić o trudnej sytuacji społeczno-gospodarczej polskiej rodziny. Z uwagi na to, iż to właśnie ona jest fundamentem społeczeństwa oraz spełnia wiele funkcji względem przyszłych pokoleń, powinna zajmować ważne miejsce w polityce państwa. Należy również wskazać, iż nie może być ona częścią polityki społecznej, która jest swoistą interwencją socjalną w trudnej sytuacji materialnej. Rzeczywistość wymaga takiej polityki państwa względem rodziny, która kreowałaby odpowiednie warunki do jej powstawania oraz godnego funkcjonowania w społeczeństwie.

W wyniku zasady subsydiarności sporą część zadań realizowanych przez państwo przejęły organy samorządowe. Potrzeby społeczne są lepiej rozpoznawalne na gruncie lokalnym. Uregulowane zostały również warunki normatywno-instytucjonalne, które przyczyniły się do zwiększenia zaangażowania organizacji pozarządowych na rzecz rodziny.

Polska rodzina podlega ciągłym przeobrażeniom, próbując sprostać oczekiwaniom teraźniejszości. Należy spodziewać się wielu rozwiązań mających na celu pokonywanie trudności oraz wspieranie funkcjonowania rodziny polskiej. Istotna jest także odpowiednia postawa społeczeństwa, aktywność oraz mobilizacja partii politycznych do urzeczywistniania danych obietnic i spełnienia oczekiwań elektoratu. Konieczne jest również zintegrowanie podmiotów, które działają dla dobra rodziny, dzięki czemu możliwe będzie osiągnięcie pożądanych rezultatów.

⁵⁹ I. Bocian, *Rola organizacji...*, dz. cyt., s. 217–218.

Summary

State institutions and non-governmental organizations as entities that create policy towards the family in Poland

Shape, position, and Polish families to exist is conditional many situations taking place in the society. The family is the place where various consequences are focused transformation of the socio – economic Polish. The increase or decrease in income, the situation of labor market, social benefits, or even the broader activities of the state or other entities for the family, have a great influence on the formation of the smallest social unit.

Social Discourse, which has intensified in recent times made that recognizes the severe socio – economic situation of the family. Due to the fact that it is the family is the foundation of society and fulfills many functions with respect to future generations, should occupy an important place in the politics of the state. It should also be noted that there may be a part of social policy, which is a kind of social intervention during difficult financial situation. Reality requires such a policy on the family, which has sung by appropriate conditions for a dignified creation and functioning of families in the community.

Some element of family-friendly policies are effective. As a result of the principle of subsidiarity large part of the task-implemented state took over the local government bodies. Social needs are better recognized on the local ground. Are regulated by the normative conditions – institutional, which contributed to increase the involvement of non-governmental organizations to support the family.

Polish family is subject to constant change and transformation to the expectations of the present. You should expect a number of solutions aimed at overcoming the problems, difficulties, and support to families Polish. Also important is the proper attitude of the society, the activity and the mobilization of political parties to realize the promises and demands of the electorate. It is also necessary to integrate the entities that operate for the good of the family, so any action will be possible to achieve the desired results.

Danuta Kędziorska – doktorantka nauk o polityce na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, magister politologii, a także nauk o rodzinie na Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie. Stypendystka politologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz socjologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego im. Jana Pawła II. Jej zainteresowania badawcze oscylują wokół problematyki kultury politycznej, polityki społecznej (ze szczególnym uwzględnieniem polityki prorodzinnej), funkcjonowania samorządu terytorialnego oraz prawa wyborczego w Polsce.